

علم، صنعت و اخلاق دانشمندان

اسامی آرسنده، غیر موجوددو؛ مثلا اسکندر پاشا، قره‌لیس پاشا کی. اخیراً الله ایدین برونیه اوزرنده کورولورکه اسکندر پاشانک مهری اورتیه برندن بردو الفکار ایله آبرلش، ذوالفقارک اوستنه؛

کزر نار اچره مانند سمندر
آکندهده: نیره رختی کورسه سکندر

یازلمدی. یو پاشارک کاهسی ماجارلری مقبده اولندن زیاده عادلانه اداره ایدرلری. اوزمانلر ماجارستانده یاشایان توکرک، ماجار دشمنی دکاردی؛ ماجارلره قارشو دوست وحامی صفیله طاه رانیرلری.

عثمانیلر یوینده عادلانه برادره تأسیس ایتشیلدی. حتی اولیا

چایینک واریته کوره
بودینده قزل سرای
دیوارنه سلطان سلیمان
قانونی کندی خطیله:
- غازیلر مسکندو
یونده بکم غیر اولماز.
- یونده طرا ایلینک عاقبتی
خیر اولماز!

دیه یازمش و آکندهده:
« عدل ساعة خیرمن
عباده سبعین سنة »
حدیث شریفی حاک
ایتدیرمندی. بودین
والیلری صلاحیت نامینی
حائز بولونورلری. از
جمله « ایالتر داخنده
بر معلول ویا معزول
اوله» سناقی بکاکلری
سیله بودین وزیر
طغرای غرا چکوب
اراینه توجیه « ایتمک
صلاحیت داخنده ایدی.
یونیک اطرافنده بر جوق
طایبیلر واردی گره،
پورالره ه بانی پاشا
طایبیه سی، ساری کمان

تاریخ

بودینده عثمانیلر

سلطان سلیمان قانونی (بودین) ی اشغال ایتدکن سوکرا ماجارستان اوچ قسه آیرلمندی. بری شالده آوستریا ایله اردل آرمشده اورتیه ماجار، دیکری بودین ایالتی، دیکری ده اردل ولایتی ایدی. بودین، ملوغرودن طوغریه عثمانی اداره سنده، عثمانی والیرلر و یا بکیر بکیلر واسطه سیله

اداره اولونوردی.
یو ایالت تمام بر بقی عصر
عثمانی اداره سنده قالدی.
یو اداره نیک ماهیتی حقده
شیمی یه قدر یازیلان
التر، تاریخلره کورولان
قیدلر هپ عثمانیلرک
علیهده ایدی. اخیراً
ماجارلر مؤخرندن آکسا.
ندر طاقانک کد قیاتی
عثمانیلرک ماجارستانده
نه درجه انسانیت و روانه
برادره قاسیس ایله کار ی
وفاق ایله اثبات ایدمک
بر ماهیتده، طاقانک
ویانه خزینة اوراتی
تدقیق ایتدیک سروده
بودینه کمان عثمانی پاشا لر
ینک ماجارچه مختار ی
آلده ایتدی. یو مختار ندن
آکلاشیلورکه، اوزمانه
قدر ایم و فوج بر صورتده
تصور ایدین عثمانی
اداره سی ایکی ملت بینده
دوستانه و صمیمانه بر رابطه
تأسیس ایله شدی. ماجار

بودین بکار بکیسی عیدی پاشا

پاشا طایبیه سی، قره مراد پاشا طایبیه سی کی اسملر ویرلندی. سورتلرک
قایلر نهده قاله ایلر و مزارق آساییر، شاعرلر یز بونلر حقده شعرلر
و تاریخلر انشاد ایدرلری. از جمله (بش قیوسی) نه اصیل قافالار ایلر ایلجون
شاعر حوری چلی شو تاریخی سوله مند ی:

صدق ایله جوری ده ایدوب دیدی تاریخی
نوت یازدی سلطان ایده مولا فزون

مدنی عثمانی اداره سنده خصوصی بر صورتده انکشاف ایتدیر. یو
ویتیه ردن اوزمانه قدر مان غیر معلوم بر جوق عثمانی برادرلرک، یو
بودین والیرلرک، قزین و موطنلر اداره یاشایان عثمانی و جانلک اسامیه سی،
تورک سیاهیلرک حیاتی بوتون وضوحه آکلاشیلور. فالحقنه،
یو مکتوبلر ده بعض بودین والیرلرک اسملری کورولورکه، بونلر
شیمی یه قدر معلوم والیرلر آرسنده، از جمله هامرک بودین والیرلری

ایده، بودیک سوك كوتلری جهانلره ادراك ایلین فداكارلار آراسنده، اوزون و اق سالی، ایجه وضعه سباسبه بر قهرمان کورلیوردی که اوده عبدی پاشا ایدی. عبدی پاشا بودی مدافعه ایچون سرك نفسه قدر جالیدش، نهات دشمن کولرجه سورن مساعیدن سوکرا بودیدن ایچری کیردی زمان عثمانللك آوروپا اورتاسنده کی طفر بلده سنی پونو وجودیتلرله مدافعه این و بوجمل مقصد اغورنده شیداولان غازیلر زمره سی ایچنده عبدی پاشانله سهاسی کرشدی ... بوضایه، عثمانلیر ایچون پک الم ایدی. بودیک جامعلری، طونه ک پشیل ساحلاری، یخ قاپسک قهرمانان مغیره لوله لولو خاطره لری، عثمانی دلیارنده الم برداستان شکنده پایدار اولیوردی :

اوتنه بلبل اوتنه یاز پوار اولدی
بلایک فغانی باغری دلدی
کل آلوب سانهک زمانی کلدی
آلدی نجه بزم نازی بودی
بودیک ایچنده اوزون چارشیمی
اورنه یرده سلطان محمد جامیسی
کمه صورت بکزر بابیسی

آلدی نجه بزم نازی بودی

چشمه لوده آبدست آلتاز
اولدی

جامه لوده ناز فیلماز اولدی
مهور اولان بر لهرم خراب
اولدی

آلدی نجه بزم نازی بودی

جینه طوفندی عقلمز
شاشدی

سلطانی جامعلر یادی
طوفندی

هب صی حیوان آتته وشدی
آلدی نجه بزم نازی بودی

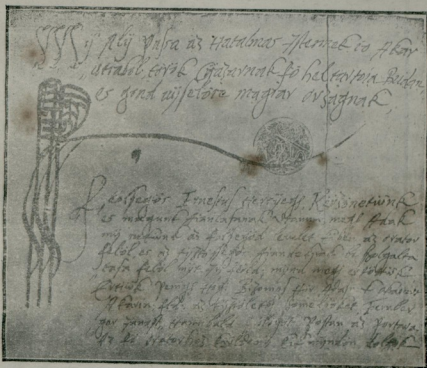
سرحدلر ایچنده بودیدر
باشی

قان ایله بوغرائش طیرانی
طاشی

چرکس عله دارشیدلر باشی
آلدی نجه بزم نازی بودی

عثمانلیر بودیک زیاده اهمیت وررلردی. بودین برابری بودین بکر بکینه ودها سائر وزراء تخصیص اولوغندی. اورنه حصار سرای ایکی یوز اومله بر برای اولدینی حله، اوزمانلر بوسرایده اوطوران قره مراد پاشاه، اثره سی خلق ایله یورایه سعید امامش، سربک توسیع مجبوری حاصل اولدی. حتی توسیع مدیتله سربک دیوانخانه سی دیوارنه شو تاریخ یازلغندی؛
ایا ای مملکت پیرا، بشارت اهل اسلامه
مبارک باد وفرخ بادوخرم همچنین بادا
خدا دادایلیوب نغمه ددی وودی آکاتارخ
عدالتله مراد پاشا سرای ایلدی احیا
سنه ۱۰۶۵

بودن باشقه، بودین برده قیزیل الما سرای وادی که دیوانخانه سنه عثمانلیر شو تاریخی یازدرمئلردی :
شاهم قرال باغرین تیرمه دلدیردک
اول کافر بدخوبه کندی اوزین پیلدیردک
چقدی بر صاحب کال دیدی آکاتارشی
شاهم قیزیل الما ایوا ایله دلدردک
سنه ۹۸۳

بودین یاشلرینک ماجارجه مکتوبلرندن

بودن تکر بکیکلر نده، بودین محافظانلر نده بولغان یاشلار ایدر کی، اک قهرمان ماجانلیدی. بودیک سوك قهرمانلرندن قره محمد پاشا اله عبدی پاشا، بالانلرله تیز ایشلردی. ویانه سفردنه پک بووک فدا کارلار کورتن، رجست این اردونک مزیتی جاسبارانه غیری ایله طور در برمایه جالیانان قره محمد پاشا، نهات بودین سورلرینک مدافعه اغورنده فدای جان ایلمه شدی.

عبدی پاشانک یسانده بودرجه ایلاراق اولغندی. لوزل بودی اغیار آینه دوشورمه ک ایچون، چوجولرله وارنجه ندر، بوتون عثمانی قوتی تپالیدمندی. دشمنک شدت آتلی کیجه کوندوز سوردلری حارسمن، سربلری خراب زاره چورمندی. اوزمان، بودینی مدافعه

قبله طرفندن اوچ طوب آتیلدی
تحتیه کونی ایدی کونش طولتدی
جهه کولریدی بودین آلدی
آلدی نجه بزم نازی بودی

بودین ۹۱۸ دن ۱۰۹۸ تاریخه قدر مقدر بکر بکیر طرفندن اداره ایدلندی. بوسیدین بودین یاشلرینک ویاکلر بکیرلرک ماجارجه یازدقاری مکتوبلر فوق العاده بر اهمیت حازدر. بو مکتوبلر بالخاصه عثمانی تاریخی ایچون غایت قیبتدار و ناقص معدوددر. مکتوبلرک بر قسی (بودین) محاصره سی ائاشنده یاتمش ایدسه، بر چوقلری مرسل یهلری طرفندن حفظ اولغندر. او زمانلر بودین بکیر بکیری

عثمانلیر بودینه کی
اکار صنعت ده حافظه
جالیتملردی. حتی
بودین فتح اولوندینی
زمان، قانادی بر
آزدرها هیکی نظر
دقی جلب ایلمه شدی.
ابوالعود افندی :
— تصویر خراب
مدر، بوتونلر قیرم
کرکدر.
دیدکی حالده،
سلطان سلیمان قانون
شوجوانی ورمندی :
— کسسه بو
صورته یاقسون،
مسلا اولانلر کورسون.
وسوکر، کرکدندن
کیمرشانی چقاروب
اوزرینه اورغش،
بوتقیس اثر سنک
تخریبه مانع اولغندی.

لسان ایدپور : « معادلو پادشاهمرك بدين باشالنى باشه بر پاشاه
توديع ايدرك قوالتى بلطفه تامل روم ايلي بكار بكسى قصب بويورفلر
ذات حشمتانه لرنه تبليغ ايلرز . ايسته دوت بيل اولورگ اوداده ،
بودينه ، ذات حشمتانه لريك قومدوتى بولتيوز . بو مدت طرفنده
معادلو پادشاهمركه ذات حشمتانه لرى پيننده دائما صالح وصلاص
عافظه به غير ايلدك . ذات حشمتانه لردن ده خير خواهان وجب
همجوايدن باشه بر شى كورمك . بوندين دولاي چوق تكثر ايدرد
و آتياده ذات حشمتانه لرى خنده الصميمى حيايتى پرورده ايلرز .
علي پاشا بومكتوبده خلى نمان پاشاي ماجارلرك صميمته شورشونه
توديع ايدپوردى : « خلقم پاشاده چوق اى بردارده ذات حشمتانه لرى
اونكلده مناسب حسته همجوايدى عافظه ايدركه كز اى اولور .
باش دفتدار قلدين بودين واليكنه كوندولين قره اوبس پاشا (۱) ده
آرشيدوق اونسده آتيدكى مكنوبى يازيپور : « فيه وارارى فقير بر
توركك ، اختيارلى زمانده تك براغلى قاش ، اوزوالى يده خيت
عسكر كبرى باقالا يوب پاشا شايسته كوندومش ، چو چوق اون پاشانده ،
هرچ بر فرائدى به پاماش . كجه كودوز آغلاپور . بناء عليه ده
آسيلاه لرى حسيه كا اختيار پدريه آجبارى ودوستلغزده حرمت
ايدركه چو چوقى پچاره
پاشاسته تسليم ايدرك .
ذات آسيلاه لرنه خيول
بر خير بگويور :
بودين پاشا لريك
تيله لرى عافظه ايجون
حسن شفقته مالى مكنوبلى
موجود اولدى كى
پاشا كانه فضيلتلى
احتوا ايدن مكنوبلى ده
واورد : ۱۹۷۵ هـ سلطان
سوايان قانق سبيكه
تاوارى فتح ايلدي زمان
بودن واليسى مصطفى
پاشا ، طهر بك فدا
كاراهامده ايدن قوت
زيرى ميولوكه كلسى
ماجارلر نه كوندومدى .
مصطفى پاشا ك بو حركتى

اورته ماجار بكارى ، آرشيدوقلر ، فرالار ، ماجار اودوسى سردار ليله
دئما ماجارجه غايرتده بولونوردى . ايلوم ويانه موزه سنده بولونان
مكتوبلر ۹۴۸ ق ۵۰۰ تاريخه قدير بى متجاوز مكنوبلن عيارند .
پاشا فرالر طرفندن كوندولين ۱۲۰۵ قدر مكنوب دهاواردركه
بومكتوبلرك ايله مملرى وحى كافه مى توركجه ترجمه ايتريپلرك طبع
اولقى اقتضا ايدر .

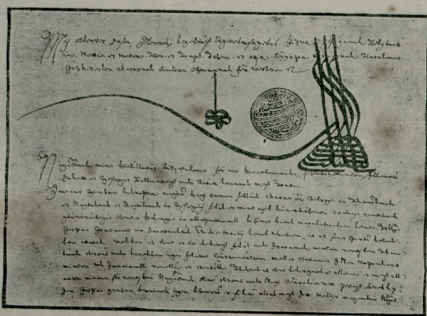
بودين پاشا لريك يازدقلى مكنوبلرده جالب دفت برشى وارسه ،
اوده بومكتوبلرك غايت نزيه بر ماجارجه ايله يازلى اولماليرد . مكنوبلر
ماجار فنون افاده مينك درجال نظر دفتى جلب اغيش ، ماجار تاريخ
ومدني نقطه نظرلدين بك زياده شايان اهميت اولان بومكتوبلرك عينا
طبعه باشلاقمدر . شمدى به قدر انتشار ايدن ايلك جلدى ۹۶۶ ق
۹۹۸ تاريخه قدر بودين والي لريك يازدقلى مكنوبلر ايله كندليرنه
كوندولين مكنوبلرلن عبارت اولى اوزده ۵۰۰ مكنوبلر .
بودين والي ايلك اون ايك سته طرفنده ماجارستانده غايران
لايحه ياپارلردى . فقط ماجارستانه تايميله برلشكدن سوكر ماجارجه
يازمابه باشلاملرد . حى ويانه ده كى جال دوكت كندليرنه لايحه
ويا آسانجه مكنوب يازدقلى زمان بولرى رد ايدرد ، مكنوبلرك

حاجارجه يازمالي اوزو
ايدلردى . بناء عليه
يكد بريك مناشه بى
وقوفانه پاشايان بولايى
ملت پيننده غير اختيارى
بر رابطه حاصل اولمىدى .
خوصيله بودين پاشا لريك
مكنوبلى اسكى ماجارجه
تك عافظه سته خدمت
اغيش ، و اوزمانكى اسانك
دهاستى احتوا ايتكلده
بولونش اولقى حصيله
ماجار ادبياتى ايجون ده
بويوك برقيت واهميت
حائزده .

اوتخى عصر مجريده
بودينه تبين اولونان والير
ه ب ممتاز رجاله دى .

صوقالى مصطفى پاشا لى على پاشا لى ستان پاشا لردو كك بنام كاندندى .
اخيرا ستان اولونان ايجلده مصطفى على ستان پاشا لردن هر بريك بوزى
متجاوز مكنوبلر مى مندرمدر . بومكتوبلردن عثمانى والي لريك طابع
وماهيتلى بك كوزل آكلاشليور . بو والي لرك كافه سده اوستريايه
قارنى دولتلىرى بك جدى ويك واقفانه تئيل ايجلر ، عثمانى وطنك
تاميقتى عافظه ايجون چاليدملرد . بودين والي لرى هم مقدر بر
سردار هم موو سيايه به واقف بر ديولومات ايدى . مكنوبلريك اكثرى
خبره مقلد . بومكتوبلر ده كورويوركه بودين والي لرى وقت خضرده
بيله دامى برنجك وجدال ايجنده وقت كچيرملرد . مكنوبلردن بعضيلرى
بودين والي لريك تبليغ لرى نور تارقم ، بو دين موسولريك سريست
تجارى تامين ايلك ايجون قباله مشاورلر نه غايت سميانه اوداشابه سته
يازدقلى تجارتن عيارند .

۹۹۱ ق على پاشا روم ايل بكار بى نصب اولونور ، بو ديندن
خفارتى انشاندده فرالردو دوله يازدى مكنوبده شو صورته اداره

بودين پاشا لريك ماجارجه مكنوبلردن

بو آكه قدر بوتون مؤرخلرجه تفهيم اولونيوردى . حال بوكه
اخيرا جيفان مكنوبلر ايجنده بوكه ايله برابر كوندولين بر مكنوب
طهور ايجنده ، عينا ترجمه سى بروهه آتيدر :
« ذات حشمتانه لرنه متوفى زيرى خنده مووى ايلك عابره ده ناصل
حرك ايتديكنه دائر معلومات ورمك ايتسدهم ، چونكه كنديسى بك ايك اى
قومونى ايتدى ، سابعندن بوكون بيله فوق العاده مامل . بوتانى
اشات ايجون ، متوفاك كلسى بر سريقت اوزر نه سايلايه بى ذات
حشمتانه لره كونديرورم . جسدي كالى احترام ايله كونديردم ، چونكه
بيله شيع بر سردار ك جسدي طمعه غراب ايتك يازقندر .
بو مكنوب كنديتوروك ، بودين والي لرى خصمرنه قارنى بيله
مرداه حبيب بله كدن كرى طلودميوردى . بناء عليه ماخيدكه
حقيقتك اولانجه وضوحه آكلاشيلماسى ، عثمانى تاريخى شايهدار

(۱) خواجه پاشا جلعلك بايسى .

شعر

دادیچیم

دادیگری سوه رسکز دکیلی ؟
حقکز وار، چوق سویلر دادیلر :
دادی اوده کولکسیدر آتتهک،
سزک چوجوق روضکزی او آکلار .

***

باقیک بن برچرکس
دادیم وارلی : بنی مال .
اونی سوه ردی هرکس ،
مقون ایدره حسن حال .

بی مثالک هر حال

ملککدی ، شیمدی بن
آکلایورم ، کال ی
بیله حیران آلبین

چرکس قادین نه قادر
فضیلتی برسانان .

بابام دیردی : قادینلر
هپ بویله اوله وطن

جنت اولور ! بر بویوک
وطنلرود بویله بر

سوز سویلرله اک کوچوک
قادین ایچون، آلور بر !

بن کوزدل دادیچیم

اویانیرده هر سحر

وقی کلیر : بن یاریم

اویانیرکن تینیلر

سویلر ایدی باشنده

قاریولامک، بن تکرار

اویوردم ؟ بش باشنده

برچوجوقکن نه یزار

اولوردم بن اوزمان

اودامه کله بری !

چیکلیک اوردان !

کیمدر کیردن ایچری ؟

دیه باربار باغیر بر ،

صاریلریم دادیچمه

- اویو یاوردم ..

- بکی جیچیم، اویوما ؟

- یوق خابر !

اک ظالم ، اک ایمان

اوموزنده دادیچ
صافلرده قوشارکن ،
صانیردم هر ادیچ
سی کلیر جنتدن :
اکلیردم اوقادار .
دادیم قوشار ، قوشاردی
ساعتلرجه ، باقائلر
شو صیرینه شاشودی !
آتشم کلیر اک سوکرا
دوردوروددی دادیچی .
— خانجیم ، اولدیغی یا ؟
— حالا یورولمادیکی ؟
أوله چکک !
— آتتهجیم ،
دادیم اولار ! سز دوروک ...
— کوزهل یاورجوم بن !
— بکی اما ، اوطوروک .
هرکون یکی برادیون ،
هرکیجه برخوش مامال ؛
آکلایکیز ودوبوک ،
ایشته دادیم « بی مال » !
بن دادیچ عاشقده
اواکی کچی یوموشاق
چهره سته : نه ییقدیم ،
نه اوصاندم ، اویارلاق
زهره کوزلو دادیچدن .
بیاض کلدن آلاری
یورمکیجه هر زمان ،
اک کوزهل امللری
یاسمین غنچه لری
کچی نازان دورکدی ؟
اوقلبک هر اثری
روحه روح اکر دی !
کاه اولوردم پک خرچین ،
صاچلرینه اوزمان
آصیلرده دادیچ ،
اک ظالم ، اک ایمان

شدغله یولاردیم !
« باغا یاوردم ! » آتخاق دیر ،
براف دینزدی دایم :
یونی یانبار ملکلر !
اون یاشته کشفجه ،
برکون آتشم دیدی که
« کل کیدمه بویکجه
دادیکه ، بوانشامکی
حالی برآز آغیردر :
خسته لی چوق شدتلی ...
بلکه برآز آجیلیر ،
امیدی کسمه لی . »
بنی کوروتجه دادیم
بر « دور ! » دیدی آیله ؟
آغانم برقاچ آدم ؟
آکلاردم نوار هله !
دوغرولدی صولک غبرله ،
شویله برآز دایاندی ،
هرجنتی برشماله
کوزنده یاندی ، یاندی !
بکا جیلان کوزیله
اویله کوزهل یاندی که
اونظر یوکون بیله
قلمک ایچتهدکی
مزارلردن برینه
نور ایشیریر ؟ دادیچ
عرش اورور کوزلرینه .
آه بیچاره قادین !

***

دادیگری سوه رسکز دکیلی ؟
حقکز وار، چوق سویلر دادیلر :
دادی اوده کولکسیدر آتتهک ،
سزک چوجوق روضکزی او آکلار .

برطاش بیله دیکمدیلر باشته ،
دادیچیم اودی کیندی مزاراک !
آچ ووحی روضک کوز باشته ،
جنتکده اوغلاک اولسون بهارک .

هلی اکرم

قالاق ، استیقالده آتاجیمز آدیملری هر قزک طابعنه، ماضیدهکی
مؤسه لریمه استناداً آتاق آتی صیردن بری آوروپاده مهم بر
وطیقه ایفا ایدن عثماني تورکریک تارخینی شرف میلیرله منتاسب بر
سورنده یازاجایسه که، بویقیه لرک منتظماً نشری و تارخیمزک یومونوق.
منبیلره مستنداً تدوین اقتضای ایدر .
بریمه آتقه، ١٣ کانون اول ١٩١٧

امیر رفیق

کوستن نقصانلرک برطرف ایدلی ایچون بویقیه لرک مؤرخلر
طرفندنه بدیق و ماضی اخذ ایدلی ایجاب ایدر. ویا نه خزینه اوراقده
عثمانی تاریخی شور ایدمک بویکی وشیقه لر موجود اولدی کی دیوان
هایون قیوداشنده، طوب قانی سرلریند چقاویلان بیخیلرجه بریشان اولاق
آراشنده شرف ایلمزی شور ایدمک، عثمانی تورکریک سیاستده
اداره دولتمه، ماهرانه حرکت اشدکلرخی کوستره جک، عثمانی
مؤسه لرینک اصلی و ماهیتی اورتابه قویاجق پک چوق وثائق و سونمات
واردرد. پارلاق ماضیمزه مربوط اولارق، مجل غنمه لریمه صادق